

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОВОЧІВНИЦТВА І БАШТАННИЦТВА
ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ «МАЯК»**

**АГРАРНА НАУКА І ОСВІТА:
ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС,
СУЧАСНА ПАРАДИГМА,
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ**

**МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародної
науково-практичної конференції**

**(у рамках VII наукового форуму
«Науковий тиждень у Крутах – 2022»,
4 березня 2022 р.)**

Крути - 2022

УДК 635.61 (06)

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою Дослідної станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН, протокол № 2 від 21 лютого 2022 р.

Відповідальний за випуск: Позняк О.В.

Аграрна наука і освіта: історичний екскурс, сучасна парадигма, стратегія розвитку: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (у рамках VII наукового форуму «Науковий тиждень у Крутах – 2022», 4 березня 2022 р., с. Крути, Чернігівська обл.) / ДС «Маяк» ІОБ НААН. Обухів: Друкарня ФОП Гуляєва В.М., 2022. 192 с.

Збірник містить матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Аграрна наука і освіта: історичний екскурс, сучасна парадигма, стратегія розвитку», проведеної на Дослідній станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН з історії аграрної науки і освіти, висвітлено зародження і діяльність наукових шкіл, внесок провідних науковців у розвиток різних галузей аграрної науки, розглянуто актуальні питання щодо вирішення нагальних проблем становлення та функціонування аграрної науки і освіти в умовах сьогодення й стратегічні напрями на перспективу.

Для науковців, аспірантів, спеціалістів сільського господарства.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори наукових доповідей і повідомлень. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору Оргкомітету конференції.

© Національна академія аграрних наук України, 2022,
© Дослідна станція «Маяк»
Інституту овочівництва і баштанництва, 2022

Позняк О.В., Касян О.І., Чабан Л.В., Кондратенко С.І.	
<i>ЗБАГАЧЕННЯ СОРТИМЕНТУ МАЛОПОШИРЕНИХ І НЕТРАДИЦІЙНИХ ОВОЧЕВИХ РОСЛИН НОВИМИ ОПІВ, ВНЕСЕНИМИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ СОРТІВ РОСЛИН, ПРИДАТНИХ ДЛЯ ПОШИРЕННЯ В УКРАЇНІ, УПРОДОВЖ 2020- 2021 рр.....</i>	<i>135</i>
Позняк О.В., Птуха Н.І.	
<i>НІЖИНСЬКИЙ МІСЦЕВИЙ ОГІРОК: СЬОГОДЕННЯ.....</i>	<i>144</i>
Прокоп'як М.З., Пальцан Н.М., Голіней Г.М., Гузік У.В.	
<i>ПОШИРЕННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО БІЛОГО МЕТЕЛИКА (HURNANTRIA CUNEA) У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....</i>	<i>157</i>
Рогожа М.М.	
<i>УМАНСЬКЕ СЕРЕДНЄ УЛИЩЕ САДІВНИЦТВА І ЗЕМЛЕРОБСТВА: ДО ІСТОРІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГОРОДНИЦТВО».....</i>	<i>161</i>
Савчук П.П., Пузняк О.М., Соколова А.О., Дуць І.З.	
<i>СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ НАУКИ ВОЛИНІ.....</i>	<i>168</i>
Сало І.А.	
<i>ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ПЛОДІВ І ЯГІД.....</i>	<i>179</i>
Фесенко Л.П., Позняк О.В., Касян О.І.	
<i>СЕЛЕКЦІЯ БАГАТОРІЧНИХ ВИДІВ ЦИБУЛЕВИХ РОСЛИН НА ДОСЛІДНИЙ СТАНЦІЇ «МАЯК» ІОБ НААН.....</i>	<i>186</i>

ПОШИРЕННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО БІЛОГО МЕТЕЛИКА (*HYPHANTRIA CUNEA*) У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Прокоп'як М.З., Пальцан Н.М.,
Голіней Г.М., Гузік У.В.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
e-mail: mosula@chem-bio.com.ua

Вступ. Американський білий метелик (АБМ) (*Huphantria cunea* (Drury, 1773)) – поліфаг, що пошкоджує понад 300 видів різних трав'янистих, кущових і деревних культур (айва, бузина, яблуня, вишня, груша, шовковиця, виноград, слива, волоський горіх, клен американський, хміль ін.). Серед садових дерев найуразливішими є шовковиця, груша, яблуня, слива, айва, черешня, горіх. Значне поширення *H. cunea* пояснюється тим, що його личинки здатні розвиватися на широкому діапазоні рослин-господарів [4]. Систематичне положення АБМ: тип – Arthropoda, клас – Insecta, ряд – Lepidoptera, надродина – Noctuoidea, родина – Erebidae, рід – *Huphantria*, вид – *Huphantria cunea* (Drury, 1773). Крила імаго білі рідше з темно-коричневими або чорними плямами, складені уздовж спини дашком (розмах крил – 20–36 мм). Статевий диморфізм проявляється у більших розмірах самки. Тіло комахи вкрите густими волосками білого кольору. Вусики чорні з білим напильням. Яйце (0,5–0,7 мм) круглої форми, жовтувато-зеленого або золотисто-жовтого кольору. Кожна самка відкладає за різними даними від 300 до майже 2000 яєць (у середньому 400–800 яєць). Гусениця у першому віці світло-жовта, проте із кожним наступним линянням темніє; опушена. Лялечка (10–15 мм) подовжена, яйцеподібна [1, 2].

В Україні цей шкідник вперше був виявлений у 1952 р. у Закарпатській області. З 1966 р. відбулося поступове його поширення в інші області України. Життєдіяльність гусениць *H. cunea* призводить до дефоліації насаджень, а згодом до ослаблення і загибелі рослин. Основна ознака пошкодження – це наявність на деревах павутинних гнізд, сформованих з тоненької павутини, яка обплутує 1–2 листки, а потім верхівкові листки на гілці. У плодкових дерев при пошкодженні

20 % листя АБМ врожайність знижується на 5–10 %, при пошкодженні 50 % листя – на 50–55 %, а об'їдання листя на 75 % може бути причиною повної відсутності врожаю [2].

Метою роботи було проаналізувати особливості поширення американського білого метелика у Тернопільській області.

Методи. Узагальнення результатів фітосанітарного моніторингу поширення американського білого метелика на території України і Тернопільської області за даними Управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби, а також Управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Тернопільській області. Обстеження здійснювалося по три рази протягом кожного місяця (початок, середина, кінець) досліджуваного року (впродовж 2016–2020 рр.). Моніторинг здійснювали методом маршрутних обстежень. Види комах розпізнавали за допомогою визначників.

Результати досліджень. Встановлено, що американським білим метеликом було заселено території 22 областей України у період з 2016 до 2019 рр. У 2019 р. ареал цього шкідника розширився і його було зареєстровано на території Волинської і Рівненської областей вперше протягом чотирьох років. Провівши рестроспективний аналіз вчені встановили, що площа поширення *H. cunea* за період з 2001 до 2015 рр. зменшилася на 27,8 %. В окремі роки (з 2001 до 2007 рр.) площа заселення АБМ становила понад 100 тис. га, що може бути пов'язане із збільшенням кратності хімічних обробок проти цього шкідника. В останні роки темпи поширення цього шкідника знизились, проте залишається стабільним приріст нових площ його розселення, незважаючи на позитивну динаміку зниження його загальної чисельності в первинних осередках максимального ураження. [3]. Не виявлено АБМ впродовж 2016–2020 рр. у Львівській і Закарпатській областях. Найнижчий рівень поширення цього карантинного організму спостерігався у 2018 році, що у 1,3 рази було нижче відповідних показників за 2016, 2017 і 2019 рр.

За п'ять років, коли АБМ реєстрували в межах Тернопільської області, відзначено збільшення площ заселення приблизно у 3,5 рази у 2020 р. у порівнянні із 2016 р. Протягом 2016–2018 рр. ареал цього шкідника не виходив за межі двох районів (Лановецького і Борщівського), а у 2019 р. ним було заселено близько 179 га, а у

2020 р. – 8 районів Тернопільської області (198,68 га). У 2019 році запроваджено карантинний режим на території с. Дарахів і с. Хмелівка Теревовлянського району (22,0 га, 5 і 23 липня), с. Коцюбинці Гусятинського району (44,2 га), смт. Підволочиськ (6,0 га), с. Малий Ходачків, с. Смиківці й смт. Великі Бірки Тернопільського району (27,5 га), смт. Велика Березовиця Тернопільського району (6,0 га), с. Козачки, с. Гриньки, с. Грибова, с. Борсуки, с. Нападівка, с. Вишгородок і с. Соколівка Лановецького району (17,7 га). Проаналізувавши дані по районах Тернопільської області найбільші площі заселення американським білим метеликом були у Борщівському районі упродовж п'яти років спостереження. У Гусятинському районі цей шкідник з'явився лише у 2019–2020 рр., однак площі заселення були близькими до показників у Борщівському районі.

У 2020 році в Тернопільській області запроваджено карантинний режим по АБМ: розпорядженням голови Гусятинської районної державної адміністрації Тернопільської області в смт. Гримайлів Гусятинського району на площі 5,0 га; Розпорядженням голови Борщівської районної державної адміністрації Тернопільської області в с. Лосяч Борщівського району на площі 6,0 га; Розпорядженням голови Заліщицької районної державної адміністрації Тернопільської області в смт. Товсте Заліщицького району на площі 5,0 га; Розпорядженням голови Чортківської районної державної адміністрації Тернопільської області в с. Свидова Чортківського району на площі 3,8 га.

Лялечки американського білого метелика можуть загинути у зимовий період при зниженні температури нижче -30°C . Проаналізувавши метеорологічні умови 2016–2020 рр., бачимо, що для цього шкідника температурні показники зимового періоду, які коливалися від $-6,1$ до $+2,8^{\circ}\text{C}$, є сприятливими для підтримки їхньої життєдіяльності, навіть незважаючи на температурні мінімуми, які були у цей період (наприклад, $-24,7^{\circ}\text{C}$ 2.03.2018 р.).

Наявність великої кількості рослин-господарів є ключовим фактором значного поширення АБМ. У різних агроформуваннях (великотоварне виробництво, дрібні фермерські господарства, які спеціалізуються на вирощуванні плодкових дерев і ягідних культур) спостерігається заселення цим шкідником у всіх районах Тернопільщини. Подальше заселення американським білим

метеликом території області, ймовірно, відбувається при транспортуванні плодів і ягід.

Для запобігання поширення американського білого метелика необхідно здійснювати ретельний огляд імпортованих вантажів, які надходять з карантинних зон й регулярно обстежувати багаторічні насадження. Агротехнічні заходи полягають у збиранні й знищенні гусениць і кладок яєць. Одне незнищене «гніздо» спричинить утворення тисяч гнізд у наступному році. Для ліквідації вогнищ *H. cunea* необхідно обробити плодові сади і лісосмуги інсектицидами препаратами. Біологічними засобами боротьби із цим шкідником є представники із рядів Diptera (*Exorista japonica* Townsend, *Lespesia frenchii* Williston, *Mericia ampelus* Walker, *Palespa vida* Meigen, *Zanillia libatrix* Panz) і Hymenoptera (*Aleiodesma lacosomatos* Mason, *Apantelesdia crisiae* Gahan, *Apanteles hyphantriae* Riley, *Casinaria limenitidis* Howard) [4].

Висновки. В останні роки темпи поширення американського білого метелика в Україні знизились, проте залишається стабільним приріст нових площ його розселення, незважаючи на позитивну динаміку зниження його загальної чисельності в первинних осередках максимального ураження. Найнижчий рівень поширення цього карантинного організму спостерігався у 2018 році, що у 1,3 рази було нижче відповідних показників за 2016, 2017 і 2019 роки відповідно до кожного. За п'ять років, коли *Hyphantria cunea* реєстрували в межах Тернопільської області, відзначено збільшення площ заселення приблизно у 3,5 рази у 2020 році, порівняно із 2016 р.

Список використаних джерел

1. Американський білий метелик – «універсальний» карантинний шкідник плодівих, декоративних і лісових культур. URL: <https://dpss.gov.ua/news/amerikanskij-bilij-metelik-universalnij-karantinnij-shkidnik-plodovih-dekorativnih-i-lisovih-kultur?v=5eceb73f22d70> (дата звернення: 24.12.2021).
2. Американський білий метелик '*Hyphantria cunea*'. URL: <https://www.biochemtech.com.ua/amerikanskij-bilij-metelik-hyphantria-cunea/> (дата звернення: 11.12.2021).
3. Доля М. М., Кордулян Р. О. Періодичність масового розмноження шкідливих карантинних видів комах і прогноз їх поширення в Україні. *Наукові доповіді Національного університету*

біоресурсів і природокористування України. 2015. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nd_2015_6_5 (дата звернення: 03.01.2022).

4. Sourakov A., Paris T. FallWebworm, *Hyphantria cunea* (Drury) (Insecta: Lepidoptera: Arctiidae: Arctiinae). URL: <https://edis.ifas.ufl.edu/pdffiles/IN/IN87800.pdf> (дата звернення: 03.01.2022).

УДК 635.1/.7: 377 (477)

**УМАНСЬКЕ СЕРЕДНЄ УЧИЛИЩЕ САДІВНИЦТВА І
ЗЕМЛЕРОБСТВА: ДО ІСТОРІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ГОРОДНИЦТВО»**

Рогожа М.М.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН
Інститут історії аграрної науки, освіти та техніки
м. Київ, Україна
e-mail: rohozhamm@ukr.net

Становлення Уманського національного університету садівництва тривале у просторі та часі. Відомо, що його витoki стосувалися Головного училища садівництва, створеного в Одесі в 1844 р. тривалі трансформації структури та зміни у змісті та організації навчального процесу з його теоретичною та практичною складовими з погляду причино відповідності сприйнятї проблемою.

Автор ставить за мету дослідити генезис становлення та розвитку у структури відділення землеробства навчальної дисципліни «Городництво» через кадрове забезпечення, організацію навчальної та позанавчальної роботи, а також тезисно – елементи просвітництва соціальних груп за різними напрямками аграрного виробництва на зламі XIX – XX ст.

У результаті дослідження встановлено, що городництво на науковій основі як складова частина аграрного виробництва на території Правобережної України почалося від часу переведення до Умані (Київська губернія) у 1868 р. з Одеси Головного училища садівництва (1859). Від цієї дати та до 1868 р. воно продовжувало існувати в Умані на базі Царициного саду яв Головне училище